Claims Conference Holocaust Survivor Memoir Collection

Access to the print and/or digital copies of memoirs in this collection is made possible by USHMM on behalf of, and with the support of, the Conference on Jewish Material Claims Against Germany.

The United States Holocaust Memorial Museum respects the copyright and other intellectual property rights associated with the materials in its collection and makes good faith efforts to determine the copyright status of such materials. The Museum has a good faith belief that the materials in this collection may be made publicly available. The Museum welcomes additional information about copyright status. If you have additional information or concerns about the copyright ownership of materials in this collection, please contact the Museum's Library by phone at 202-479-9717 or by email at reference@ushmm.org.

עדות
קורן סבונה | סימה נויברג

בית הורי

מקורה של משפחתי בסביבות העיר לנצ׳נה שליד לובלין, בגבול רוסיה ופולין אזור בו התקיימה קהילה יהודית ענפה המתועדת עד היום במוזיאון לתולדות ההיסטוריה היהודית הנמצא במקום. הורי נדדו כמו יהודים רבים אל אזורים אחרים, מחלות ומגיפות הביאו אותם אל הבית שהיה בית ילדותי , באזור העיירה סטציה לוחוב - אזור כפרי מוקף יערות ושדות, לא הרחק מטרבלינקה.

אל זיכרונות ילדותי הראשונים חזרתי לאחר שחיפשתי סימני חיים של בני משפחתי בפולין לאחר המלחמה, כתבתי מכתב אל הכתובת של בית ילדותי ונעניתי במכתב תשובה אותו קיבלתי בשנת 1957 בו שאלה אותי סטודנטית פולניה צעירה, שמראה פניה מן התמונה היה לי מוכר וברור. במכתב נשאלתי, האם אני זוכרת עוד את השירים והמשחקים בהם שיחקנו בימי ילדותנו? הכותבת היתה חברת ילדותי מלפני המלחמה, רניה מלינסקה שמה .

לאחר שנים ארוכות הזכירה לי רניה את הימים שטרם המלחמה, את בית הורי אשר אבד ,מוקף בנוף שכל כך אהבתי, שדות החיטה המוריקים, כלניות סגלגלות וורודות ,הדרך החוצה את השדות, בה הלכתי עם חברותי והבובות לשחק ,לצד פרחי נר הלילה הפתוחים בעברי ונסגרים בשובי. בין הפרחים הצבעוניים היינו מטיילות, אוספות בקופסאות גפרורים קטנות יצורים זערוריים אל פינת הטבע המשותפת בחצרה של חלינקה וויליצ׳קו חברתי, אוספות פרחים וחרקים, חוקרות ציפור מתה _ואחר כך מביאות אותה לקבורה בחצר. כך בילינו שעות ארוכות , תחת עץ הלילך רחב העלים בחצר, משחקות במשחקי ילדות. לעת ערב היינו חוזרות לבתינו , כשאני מושכת בחבל קופסא ובתוכה בובה ,מאיצה את צעדי , צעדים של ילדה קטנה ורזה, בהירה, מתמזגת עם גווני החיטה חוצה את החושך המתחיל לעטוף את הבית החם , המואר באור עששית . בשעת ערב זו החל הבית להתמלא באחי האהובים , אבי ואמי, משפחה חמה.

אמי הייתה אישה טובת מראה ומוכשרת, חיוך על פניה תמיד. אמא יודעת כל, לתפור, לאפות ,לייצר, לרפא בשעת מצוקה, תמיד דאגה לי ולאחיי, שנלמד כמה שיותר ומה שרק אפשר, שלא נדע מחסור. אמי היתה עוזרת לכפריים שמסביב, מתמחה בריפוי טבעי ובהקלה על מחלות חשוכות מרפא, היא עשתה זאת באמצעות המים שנותרו מתהליך הייצור של החמאה והגבינה בהם השקתה את חולי השחפת , מחלות הריאות ומחלות אחרות שהיו חשוכות מרפא. לימים, אחדים מהכפריים האלו הכירו לה טובה על כך. הייתי הולכת עם אמי אל השוק, ששכן לא הרחק מתחנת הרכבת, מבקשת אחר המצנפות והמחרוזות מלאות הצבעים שאהבתי ,אמי היתה קונה את ההכרחי ,את מה שנחוץ, בדים לתפור מהם בגדים ומוצרים בסיסיים מהם היינו מייצרים בעצמנו את הגבינה , החמאה, השמן והלחם .

חברתי רניה מלינסקה בתמונה שצירפה למכתב ב1957

זכרו של אבי עומד לנגד עיני במלוא הדרו בדרכו אל עבודתו בוורשה הרחוקה במפעל גדול לעצים וחומרי בניה,לבוש בקפידה . אבי לחם בצבא הפולני בזמן מלחמת העולם הראשונה ואף נפל בשבי הרוסי. אדם שומר מסורת, משכיל , דובר שפות רבות , קורא ומדבר עברית. בימי שבת וחג היה מזמר בקולו היפה מזמורים ותפילות בפני הקהל הגדול בבית הכנסת. לקראת חג הסוכות הקים סוכה בחצר לצד הבית והקפיד להתפלל בה ,עם אבי הלכתי אל בית הכנסת גם בערב ראש השנה ויום הכיפורים האחרון לפני פרוץ המלחמה , זכור לי כיצד ישבנו מוקפים בתוך קהל הגדול המבקש סליחה בעבור עוונותיו . עם שובו מדי שבוע מווארשה היו האיכרים פוקדים את ביתנו, באים לשאול אותו מה עתיד להיות מזג האוויר מחר והוא תמיד ידע, האיכרים השכנים האמינו כי הוא קורא את תנועת הכוכבים בשמים, חוזה בהם את מזג האוויר הצפוי .

<u>למעלה</u> -תמונת כיתתו של אחי הבכור, זלמן, עומד קיצוני בצד שמאל, הגבוה ביותר .

תמונת אחות אמי אסתר איטה מבית רוכמן ולצידה שני ילדים, ייתכן שני אחי

תמונת של אחות אמי - הינדה אשר הצטרפה יחד עם משפחתה לפרטיזנים ושם מצאה את מותה.

התמונה מזכירה לי עד מאוד את תווי פניה של אמי.

קולות מלחמה

שנת הלימודים החלה ובבית הספר למדנו יחד, ילדים יהודים מהסביבה ופולנים החיים זה לצד זה, כל אחד מקיים את מצוותו באין מפריע ,בשולחן לצדי יושבת רניה שכנתי וחברתי הטובה, בת למשפחה נוצרייה , נכדתה של סבתא קרולובה בעלת הבית בו התגוררנו. אחר הצהריים היינו נפגשות אני ורניה ליד עץ הלילך שבחצר , מכינות שיעורים ביחד,שרות שירי אביב ומשחקות .

אך האושר הזה לא ארך הרבה זמן, פעמיה של המלחמה המתקרבת נשמעו ,ותרומות החלו נאספות למען

הצבא הפולני , הלימודים נפסקו ,הפגזות כבדות הרעידו את הבתים והסביבה ,אנו בורחים לתוך בור בחצר המשמש מעין מקלט. האווירונים יורדים ומדליקים את הבתים בלהבה ,מנסים לפגוע בפסי הרכבת הקרובים שוב ושוב, זורעים הרס . אנחנו בורחים, יחד עם פולנים רבים אל היערות, חולפים בדרכנו על פני מכוניות שרופות של הצבא הפולני – רואים כיצד פולין נכנעת לפולש הגרמני.

כשאנו חוזרים אנו מגלים , כי למזלנו ביתנו נותר שלם. אני שמחה לחזור לשחק עם חברי ויוצאת לטייל עמם, לאסוף עלים למאכל שהיו גדלים על מדרונות פסי הרכבת , אך עתה הכל השתנה , אנו הולכים בחשש גדול מפאת השמועות שנפוצו על צעצועים וממתקים מורעלים אשר הושלכו ממטוסי הגרמנים אל שדות הפרחים. לפתע נקרה לפנינו אדם זר המחליף את בגדיו, אנחנו נרתעים, מתרחקים והאיש קורא לנו שלא נפחד ,אנו אוזרים אומץ, מתקרבים אליו אט אט ,האיש נותן לנו פלחים של פרי כתום לא מוכר , חמוץ ועסיסי מאוד, כעבור זמן הבנתי כי זה "תפוז", זיכרון מתוק אחרון לפני הגזירות.

תחילת הגזירות

הגזירות מתחילות , הכיתה כולה נאספת להצטלם אך המורה לא מצטלמת איתנו , אסור לה להצטלם עם יהודים. לנו אסור לגור באזור המאוכלס בנוצרים ,הטלאי הצהוב חייב להיות תפור על הזרוע, וברקע מסביבנו מתחילה נדידת הצוענים על עגלותיהם ומיטלטליהן. הם עוברים ברחובות בקבוצות גדולות - הפחד מכה בי. השמועות אומרות, כי הצוענים חוטפים ילדים בהירים, ואני מפחדת. על פני מסילת הרכבת חולפות רכבות זו אחר זו, קרונות פתוחים עמוסי אדם, בראש כל קרון עומד שומר גרמני חמוש. הרכבות מלאות אנשים בהם נערים רבים ,הנוסעים למקום לא ידוע, הם לבושים בדלות ,לפעמים אף זורקים מכתב בו נמסר שהם נוסעים לעבודה במקום רחוק . גם הדרכים הומות אדם , רבים עוזבים את מקומותיהם, נעים כדי לשרוד - צוענים ,יהודים עוברים אל מקום חדש לא ידוע, משוטטים ללא בית.

כיתה א', תמונה אחרונה, באמצע הכיסא הריק של המורה שאינה מצטלמת עם יהודים- S סבינה R-רניה

גם אנחנו נפרדים מביתה של סבתא קורלובה ומן החברים ,עוברים אל ריכוז היהודים ,כל בני המשפחה מצטמצמים אל חדר קטן בביתו של קופר, יהודי מן היודנראט, שמכנס בביתו כמה משפחות על ילדיהם , רבים מצטופפים בחדרי הבית בחפשם אחר מחסה . הגזירות הולכות ומוטחות בזו אחר זו , תנועה חופשית לבעלי רישיון בלבד, יש להוציא את כל כלי הכסף ומוצרי העור החוצה,אוספים כסף עבור הגסטאפו, גזירות על גזירות בלי סוף.

הגרמנים גובים כסף ממי שחפץ להישאר,אך אנחנו מבינים כי זו הונאה, הכסף לא יועיל. יהודים רבים סביבנו נלקחים אל מקום ממנו איש לא יחזור - כך קרה לבית האבות לקשישות שהגיעו מגרמניה ועברו למקום אחר- לימים הסתבר כי המקום הזה טרבלינקה שמו, כך עזבו שמואל הנגר אשתו ושלושת ילדיו על עגלה אל כיכר המשלוחים כך גם קמינקובסקי הסנדלר ושלושת ילדיו, קמינקובסקי שהאמין שהגרמנים צריכים אותו , שהוא יתקן מגפיים של חיילים גרמניים ובזכות עבודתו הוא יינצל, שברח כאשר חיסלו את ריכוז היהודים וכתב לגרמנים מכתב, ובו ביקש שיבואו לקחת אותו, הגרמנים אמנם הגיעו וכשסיים לספק להם את הסחורה רצחו גם אותו ואת משפחתו.

האיום סביבנו הלך וגבר ,אמי לא ידעה רגע אחד של מנוחה, יוצאת את הבית לימים ארוכים, מסתתרת מפני הגרמנים, מחפשת אחר עבודה בכפרים ,נאבקת עבור כל פיסת לחם שאפשר להחביא ולהביא הביתה , ובשובה לעת ערב מביאה אל הבית אור ושמחה. גם בימים קשים אלה הייתה אמי מרכזת סביבה קבוצה של אנשים, יחדיו היו מספרים סיפורים. לא היו אלה סיפורים על תלאות היום הנורא , אלא על דברים נעימים וטובים , הצחוק היה מתפשט וממלא את החדר ואת הבית כולו. אחי היה חוזר לאחר יום עבודה קשה בבית החרושת, מציץ בעד לחלון טרם נכנס אל הבית, בודק אם אמא נמצאת, מתמלא בשמחה לראותה . אמי אינה נחה,בלילותיה מנוחתה מוטרדת, מתקשה להירדם מסתובבת מצד אל צד ,חרדה - מהיכן תשיג פת לחם למחר .

מדי בוקר היה הבית מתרוקן, אחי יוצא אל עבודתו, אמי מכתתת רגליה בכפרים מחפשת אחר עבודה ואני נותרתי לבדי בחדר הריק ,חדר צר וארוך ששלוש מיטות בולטות בו וקירותיו סדוקים, טחובים. אני מביטה במתרחש מבעד לחלונות הבית ,הנוף מאחורי החלונות קודר ועצוב- משפחות בורחות נסות על נפשן למקום לא ידוע, ילדים מחוסרי בית מחפשים קורת גג , מחלות מאיימות,טיפוס וכולירע מפילות קורבנות רבים, צעקות בגרמנית וזעקות של כאב. הנאצים היו מכנסים חבורות של גברים ומצווים עליהם לרוץ , מי שירוץ מהר יקבל פחות מכות. אבי נלקח לעבודה וחזר כעבור ימים כשהוא חולה וחבול ,ראשו מדמם . בפעם השנייה לא חזר עוד ,נלקח לעבודת במחנה כפייה בשם פמולה - מקום שנודע לשמצה בשל תנאי העבודה הקשים שהיו בו, ידוע היה כי משם איש לא יצא חי, בשלב מסויים ציוו הגרמנים על העובדים להכין לעצמם קבר. אבי הצליח לברוח תחת המשמר הכבד אל היער, שם מצא לבסוף את מותו בידי הנאצים ועוזריהם.

אני מבלה זמן רב במרתף הבית , מבעד לחלון מתאספות ציפורים שחורות, אמי אומרת שהן אינן מבשרות

טוב ומגרשת אותן. האיום גובר, טבעת החנק מתהדקת ,אין שום מקום ידידותי לברוח אליו , עתה ברור כי להישאר בריכוז היהודים פירושו גזר דין מוות. בלית ברירה מחליטה אמי לפזר אותנו בין הנוצרים שהאמינה שאולי יעזרו לנו.

אחי הופך להיות רועה צאן ואני נמצאת אצל איכר פולני בשם שיבק. לשיבק הרבה ילדים, אחד מהם למד יחד איתי בכיתה א׳ .באחת האקציות האחרונות מתקרבים הגרמנים לבית ומחפשים אחר יהודים. שיבק שולח אותי אל השדה , הגרמנים קוראים לכולם להגיע מהשדה מתקרבים עם כלביהם אל כל אדם שבשדה . אני מפוחדת, נשכבת בערוגה ומתכסה בירק שאספתי.מחכה עד שהגרמנים ילכו. בערב שבתי אל ביתו של שיבק, לנה שם את הלילה ,אך שיבק מפחד. למחרת הוא מצייד אותי בשקית עם כמה פרוסות לחם ושולח אותי אל היער. אני עוברת לבדי בשדות ,רואה מרחוק כיצד בוזזים את בתי היהודים שנעזבו וחרדה לגורלם של אמי ואחי. בדרכי אל היער אני פוגשת ילדה המחפשת גם היא אחר אמה ומספרת כי אמי נמצאת אצל סולטיס האחראי על הכפר ,אנו פוגשות יהודים העוזבים את בתיהם ובורחים אל היער. אני מחליטה להיפרד מהם ולחפש את אמי, רצה לביתו של סולטיס , בדרך החוזרת אל הכפר בניגוד לכיוון התנועה, של הבורחים אל היערות ,חוזרת אל הכפר מחפשת אחר אמי , בדרכי ניצב אדם רכוב על סוס , הפחד משתק אותי, אני משמיטה את החבילה שנתן לי שיבק אל הקרקע אך ממשיכה ללכת, משתדלת לא לעורר תשומת לב, האיש נעצר לצד החבילה ושואל אם איבדתי אותה במקרה , אני אוספת בחשש את החבילה ובה אוצר פרוסות הלחם והאיש ממשיך בדרכו, הסכנה חולפת. בביתו של סולטיס, האחראי על הכפר, הכלבים נובחים מאיימים וסולטיס יוצא לעברי, אמי נמצאת בעליית הגג של אסם , היא מצטרפת אלי ושתינו בורחות יחד אל היער.

החיים ביערות

החיים ביערות החלו בלילה, הלילה ביערות היה ליום, בלילה שומעים הכל אך אפשר היה להסתתר ביתר קלות , בלילה הגרמנים ישנו , אבל אנחנו התחלנו לחיות, חיפשנו אחר חיים, קיווינו לפגוש אדם נוסף,מכר, ידיד.

הגרמנים שלטו באזור זה המרוחק ומבודד מהגבול הרוסי , לא היו כאן פרטיזנים או ארגון שעזר לשרוד ועונש מוות הוטל על כל מי שמגיש עזרה ליהודי . היער רוחש סכנות, בתוכו היו משוטטים שבויים רוסים שברחו מן השבי הגרמני , וחיו בעוני נוראי, מתנפלים על מי שנקרה בדרכם ,חוטפים את מה שהיה מוצא חן בעיניהם, נעליים, שעונים תכשיטים ומזון, כך קרה גם לאחי כשבדרכו לחצות את נהר הבוג,נתקל בשבויים הרוסים שהורידו את נעליו והותירו אותו יחף . זכור לי איך התנפלו עלינו ביער וצעקו עלינו ברוסית ״דווא צס״ – תן לי את השעון. פלישות הגרמנים אל היער תמיד איימו עלינו, בכל רגע עשויים היו להיכנס אל היער מכל הכיוונים גייסות גרמנים עם כלביהם , חמושים בנשק מנסים לגלות מקומות מסתור , מוצאים את דרכם בעזרת משתפי פעולה פולנים , בני המקום, תאבי בצע וממון שמכרו את נפשם לשטן. בעד מעט סוכר היו מוכנים להוביל אל מותם יהודים רבים.

אמי ואני היינו יוצאות מפעם לפעם מן היער אל הכפרים שסביב כדי לחפש מזון, יודעות כי אין לבטוח באיש. היו בין האיכרים שקיבלו אותנו ברחמים ,לכאורה, בכוס מים וקצת אוכל ובאותו הזמן מסרו אותנו לגרמנים. כך קרה יום אחד כשהגענו אל ביתם של פולנים מכרים, אשר קיבלו אותנו בפרקס (מקום בו משמרים תפוחי אדמה לחורף) , חשבנו כי אנו מוגנות, לפחות ללילה אחד, אך לאימי היתה תחושת אי ביטחון ,היא חשה לא בנוח ואמרה כי יש יותר מדי שקט סביב, עזבנו לכיוון היער ,אח"כ הסתבר לנו , כי באותה השעה הגרמנים וכלביהם כבר היו בעקבותינו, מכרינו האיכרים ניסו למסור אותנו.

בקיץ היער מתמלא צמחיה בה אפשר להתכסות ולמצוא מסתור, אפשר ללקט גרגירי יער טובים למאכל בינות לעצים. אולם עד מהרה תם הקיץ, הימים מתקצרים והתנאים הופכים להיות קשים, החורף קרב ובא, הקור הופך להיות אויב נוסף, חודר את הלבוש הקרוע , עתה קשה למצוא מסתור . אנחנו בבגדינו הדלים נכנסים אל תוך ערימת עצים יבשים , יושבים עם קבוצת אנשים בתוך בור , בין האנשים היו כאלו שברחו מטרבלינקה- רגליהם נפוחות מההליכה הממושכת , אנחנו שומעים מהם בלחש את סיפורי האימה ועל ניסיון המרד שהתרחש בזמן חילופי המשמרות ולא צלח . בתוך הבור אמהות עם ילדיהן , תינוקות בוכים בכי מר, בכיו של ילד צמא ורעב , סובל מקור. אמי חוששת מההד המהדהד ביער, שולחת את אחי לחפש מקום מקלט אחר , כאשר הגרמנים מתקרבים אנחנו לא מחכות עוד שיחזור , יוצאות בעקבותיו, מסתתרות בערמת הקש לצד ביתו של האחראי על היער, טרם הספקנו להסתיר את ראשנו הגיעו הגרמנים אל הבור ממנו יצאנו זה עתה, זרקו לתוכו רימונים ופצצות גז ואחריהם פולנים מגיעים אל בור ההריגה, מחפשים אחר השעונים ותכשיטי הזהב.

הגרמנים המשיכו במסע ההרג ,הגיעו עד סף ביתו של האחראי על היער ואנו מציצים מבעד לחרכים בערימת הקש ,זכור לי כי ראיתי אותם ממש מולי כשכלב ציד לצדם ,האחראי על היער אומר בבטחה ובלי דעת ,כי "כאן אין יהודים" - הגרמנים חזרו כלעומת שבאו. ביער נשמעות צעקות, איש מחפש את רעהו. לעת ערב מצאנו גם אנחנו את אחי ושוב אנו ביחד בורחים ממקום למקום, מתגנבים בחזרה אל חצר משפחת וילצ'קו, הבית בו שיחקתי יחד עם חברתי חלינקה. אנחנו מטפסים בהיחבא בסולם אל עליית האסם , איננו בוטחים באיש, מבלים את הלילה באסם וממשיכים הלאה אל המסתור הבא. לרוב האסמים מרוחקים מעט מן הבתים ,קרובים אל השדות. האיכרים היו מגיעים אל אסמי החיטה כדי להפריד בחבטות את גרעיני החיטה. כך קרה שכאשר הסתתרנו באסם משפחתה של חברתי רניה , ברונק קרול דודה של רניה , הגיע לאסם אוחז בקלשון כדי לערום את החיטה. אמי הוציאה את ראשה מתוך הערימה מבקשת שלא יעשה כן כי עלול לפגוע בנו, הוא הבטיח שיעשה עצמו כלא יודע כלום בעוד אנו שוכבות בשקט על רצפת האסם. העברנו באסם את הלילה ושמענו מבעד לקירות צעדים על השביל הסמוך המוביל אל מה שהיה פעם ריכוז היהודים ובעקבותיהם יריות. לגרמנים נודע כי כמה מהיהודים מנסים לשוב אל ביתם. קרבתם של הגרמנים מעלה בנו שוב את החשש- האם אפשר לבטוח בברונק קרול? אנו יוצאים ומחפשים מסתור אחר, חוזרים אל היער, פוגשים את שני אחי ומתגנבים בחסות החשכה אל מתחת לרצפת בית הספר באזור לוכוב(מקום ששמו פשמיסלי) - בית

הספר בו למדנו אחי ואני. שכבנו מכווצים, בלי יכולת לעמוד ,לכל היותר יכולנו לשבת, מדברים רק בלחש , בכל פעם ששמענו רחשים של אנשים מתקרבים התמלאנו בפחד ,מקווים כי איש לא יחשוד שאפשר לחיות כאן. בלילה יצאה אמי בגניבה לביתה של סבתא קרולובה , חוזרת עם סל קליפות תפוחי אדמה , מזונם של החזירים. מבעד לקירות המחבוא נשמעים קולות הילדים חוגגים את יום הסילבסטר , יום הולדתי, לכבודו קיבלתי מתנה- תוספת קליפות תפוחי אדמה. בלי לחשוב הרבה אכלתי הכל מיד ברעב רב.

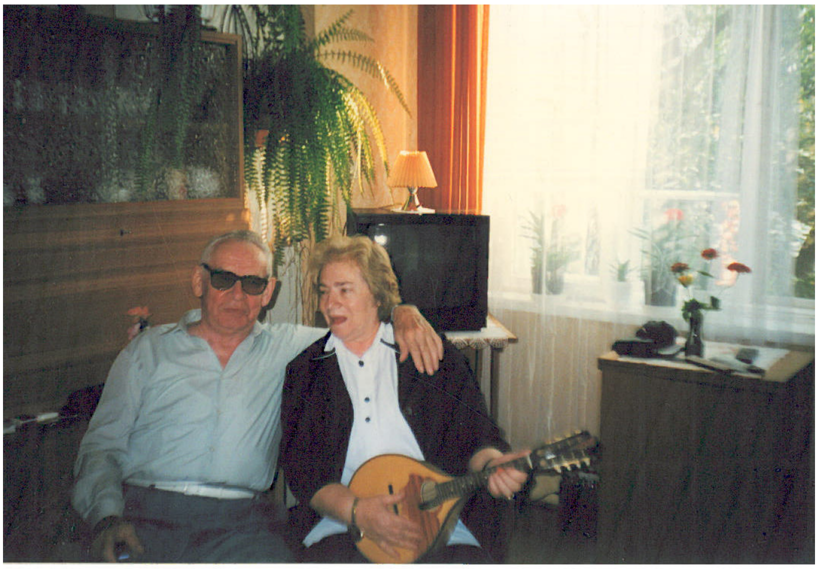

פגישה עם ברונק קרול ב-1997, מנגן במנדולינה בה ניגנו גם אחיי

פרידה מאמי

במחבוא אנחנו חסרי תקווה, מבינים כי אין עוד יהודים בסביבה, חוששים כי גורלנו יהיה דומה לגורלם של רבים אשר איבדו את חייהם ביער, שהוסגרו לידי הגרמנים. התקווה לחיים כמעט ואובדת , אמי מחליטה כי כדי להציל אותי עלי לצאת מהסביבה העוינת שבכפרים להפריד את גורלי מגורלם המר. היא עוברת אתי בגבורה דרך מסוכנת לצד שומרי הגסטאפו הגרמני ולאורך פסי הרכבת- משמר גרמני עומד לא רחוק מכאן, אנו חוצות את הכביש בזחילה ומגיעות בהיחבא אל בית גדול מוקף חצר- ביתה של פולניה מכרה של אמי, שם רוחצים ומלבישים אותי בבגדים אחרים. אמי מצחצחת לי את הנעליים , מבקשת מהאישה שתעביר אותי לוורשה , משאירה בידיה כתובות ומכתבים ובתוכם תמונות. זמננו קצוב- רק שעתיים עד עלות השחר ואמי צריכה לחזור אל המחבוא. לא הבנתי באותם רגעים כי זו היא פרידה לתמיד, כי לא אשוב לראותה ,כשאמי הלכה, לא בכיתי, אסור היה לבכות, לא יכולנו לבכות, הבכי לא הועיל ,היינו קפואים.

בית הספר בו התחבאנו אמי אחיי ואני, מסומנים חלונות המחבוא

למחרת, האישה מלבישה אותי , כולם מכירים אותי בסביבה זו ואני חוששת שמישהו יזהה אותי ,בתחנת הרכבת בלוחוב אני ממשיכה קדימה אל תוך ההמון, נבלעת בתוכו .

הגענו לוורשה, עדיין קר והעיר זרה ומרשימה, בניינים בני כמה קומות , אנשים מהלכים חופשיים. אני מופקדת בידיה של אישה פשוטה אמיצה וטובת לב ,ברונקה חמלניסקה שמה, ברונקה שרויה במצב כלכלי קשה ומתפרנסת מתיקוני גרביים, אך למרות הכל היא משכנת אותי בחדר אחד יחד עם בנה הקטן. היא מספרת לי את סיפורי הדת הנוצרית ואני מתפללת לישו שיציל אותי וכועסת על אלוהים שלנו שבגד בנו. אולם התפילות אינן מועילות, כעבור זמן מה פחדיה של ברונקה גוברים עליה והיא מחליטה שלא להחזיק בי יותר, היא מלבישה על צווארי שרשרת עם צלב בתקווה כי יעזור לי בהמשך ושולחת אותי לדרכי. אני משוטטת ברחובות מיואשת , בלי לדעת מה לעשות עתה. לאחר יום ארוך של שוטטות אני מבינה כי אין לי לאן ללכת ומחליטה לחפש את דרכי אל המקום היחידי שהיה מוכר לי , חזרה ללוכוב. אינני יודעת איך מצאתי את הדרך אך בסופו של דבר כשהגעתי ברכבת הלילה אל התחנה בלוכוב, התיישבתי לצד גדר לא הרחק מן התחנה מחכה לנס, לא יודעת לאן עלי לפנות, אל ביתי הנטוש? אל היער? למזלי עברה במקום אישה שהכירה את אמי , היא דאגה לגורלי והלינה אותי משך הלילה. האישה חששה מאוד,אמרה שהיא לא רוצה שיהרגו אותי ותשאיר אותי אצלה למשך לילה אחד בלבד, למחרת עלי לצאת.

בבוקר סירבתי בכל תוקף לצאת , ידעתי כי מחוץ לביתה מחכה לי רק המוות, תגובותיה היו עצבניות ואלימות , אך היא לא הסגירה אותי . בביתה הייתי מתהלכת על ארבע פן יראוני מבעד לחלונות, את הצרכים היה עלי לעשות בדלי שמוציאים החוצה ואני מתאפקת, לא רוצה להכביד , האישה סיפרה כי משפחתי כולה נרצחה ביערות, הראשון להירצח היה אחי הצעיר , אמי ראתה זאת ולאחר מכן רצחו גם אותה, את אחי הבכור

האשימו בגניבה ובהתנהגות פרטיזנית עינו אותו ורצחו אותו ביערות , היא אמרה שעלי ללכת ולקבור אותם ניסתה לדרבן אותי אך אני עומדת בסירובי , אני יודעת שגם אותי יהרגו והלא הם ציוו עלי את החיים, ניסו להרחיק אותי מגורלם , למרות הכל החלטתי שלא לסכן את עצמי ונשארתי בבית. האישה המשיכה לסכן את חייה ולא אזרה עוז להסגיר אותי . העבירה אותי אל עליית הגג, לצד לול תרנגולות. שם מצאתי הפתעה נעימה- כלי מיטה מבית הורי. ביקשתי להאמין כי אחי הביא אותם עבורי , מתוך דאגה לי , נאחזת בתקווה, ברצון לאות חיים ממשפחתי בזיכרון הימים שלפני המלחמה . בעליית הגג חולפים ימים ארוכים בלי שבא מזון אל פי. כעבור שלושה ימים הרעב גובר עלי, אני מציצה אל הדירה ומגלה שהיא ריקה, רק תמונת מריה הקדושה נותרה מעל הדלת כדי לשמור עלי, הבית נעול וריק מאדם. למזלי נכנסה כלתה של האישה, ריחמה עלי והלכה לקנות לנו כרטיסים לוורשה. היא סייעה לי לעבור את הביקורת אך מלבד זאת לא נוצר כל קשר בינינו, בקרון הרכבת היא יושבת רחוק ממני, המראה החיצוני שלי מעורר חשד, ילדה מוזנחת, מפוחדת , בגדי מלוכלכים, מתגרדת מן הכינים של התרנגולות המהלכות על ראשי . האנשים סביבי מסתכלים בי בעוינות, נשים המובילות חלב ומוצרים מן הכפר אל השוק בעיר הגדולה, הנשים אומרות לי שעלי לרדת, אני נראית להם מוזרה.

חזרה לווארשה

בהגיענו לתחנה בוורשה ירדתי מן הקרון, נבלעת בהמון וממשיכה בעקבותיו אל מרכז העיר ומחליטה ללכת אל הכנסייה , בחיפושי, אני משוטטת ברחובות, מפחדת לעורר חשד , עוברת מרחוב לרחוב ובכל רחוב אני ממציאה לעצמי שם אחר, פעם אני מריה פעם אניה, ופעם קריסטינה , לפנות ערב כשהתנועה ברחובות נפסקת אני חומקת אל חצר בית דרך פרצה בגדר , יושבת על מצע של עלי שלכת ,נצמדת אל הגדר שתגן עלי מפני הרוח. כולם ישנים, אין קול מלבד נביחת כלבים רחוקים ואני מקווה שהלילה יימשך עוד ועוד, שלא ייגמר . הבוקר מגיע ואני הולכת אל הכנסייה ,חושבת כי אולי שם יפחדו מהאלוהים ודבר רע לא יאונה לי. הכנסייה גדולה ומרשימה, אני מתיישבת על מדרגות הסף לצד פושטי יד מבוגרים. מתפללים רבים חולפים על פני, חלקם זורקים מטבע לנדבה, חלקם משאירים לצידי ירקות. בחלוף היום משרתי הכנסייה מכבים את הנרות ובבואם לנעול את שערי הכנסייה הם עומדים אובדי עצות ,חושבים מה לעשות בי - ילדה מוזנחת , בנעלים ללא סוליות, שמלה דהויה מלכלוך, מרופטת , עוטה צלב על צווארה.

משרתי הכנסייה אינם אוזרים אומץ לשלוח אותי למנזר אך גם אין בליבם לגרש אותי מפתח הכנסייה. השערים ננעלים ואני מחפשת לי פינה ברחוב להעביר בה את הלילה. למחרת אני חוזרת שוב אל הכנסייה. האנשים החולפים משתנים- יש בהם מאיימים ומפחידים, גרמנים, חיילים. אישה מבוגרת נכנסת אל הכנסייה ונוזפת בי בצעקות, "כשהיה לך טוב לא באת לכאן ועכשיו את פה" . פושטי היד מתחילים להסתודד ביניהם ואני שוב חשה בסכנה המתקרבת, אני נותנת לפושטי היד את כל הנדבות שאספתי ויוצאת שוב להסתובב ברחובות. שני אדונים לבושים בהידור פונים אלי, "ילדה לכי הביתה" הם אומרים, "תסתרקי, תחליפי בגדים,

עוד מעט יכירו שאת יהודיה". הם מזהירים אותי מן הסביבה המסוכנת בה מסתובבים גרמנים רבים. אני משנה כיוון, יודעת כי יש רובע בוורשה בצדו השני של נהר הוויסלה "ססקה קמפה" שמו ובו שדות וגינות ירק וחושבת ששם אוכל להסתתר בקלות. אני מחפשת את הדרך אל ססקה קמפה, מפחדת לשאול את העוברים והשבים, כולם נראים לי זרים מאיימים. ילדה בהירת שיער מוכרת כיכרות לחם בשולי הכביש, מבקשת שאקנה. אני שואלת אותה כיצד מגיעים לססקה קמפה. הנערה , סבינה שמה, מתעניינת בי , היא מציעה לי משקה חם ומסתירה אותי במרתף בית לשעות ספורות, אך גם היא מפחדת להחזיק בי , לשמור עלי. היא חוזרת כעבור שעות אחדות, מורה לי את הכיוון ונותנת לי כיכר לחם. אנחנו נפרדות ,ואני נותנת לה את תמונת מריה הקדושה אותה ביקשה ממני כתמורה, כדי שתשמור עליה.

הכנסייה בוורשה בה ישבתי כפושטת יד .

הדרך לססקה קמפה ארוכה, בקצה השני של ווארשה , מהלך עשרה קילומטרים לאורך נהר הוויסלה. אני חוצה את הגשר חולפת על פני זרים , מישירה מבט כדי שלא לעורר חשד ויורדת בדרך לא דרך ,מתחת לגשר, אל שפת נהר הוויסלה שם אין אדם ואני מרגישה בטוחה יותר. לצד המים הזורמים ,על גדות הנהר ,אני הולכת לבדי שעות ארוכות ומגיעה אל אזור בו שדות ושטחים פתוחים. בתוך שדה חמניות אני מוצאת לי מסתור. אישה זקנה החולפת במקרה לצד השדה כדי חלב בידה רואה אותי, מרחמת עלי קוראת לי ,אני שואלת לשמה והיא אומרת ששמה הוא אולגה ושואלת אותי למעשי, מרחמת עלי ואומרת לי שאבוא ואפגוש בה למחרת בכנסיה, שם , בהיחבא ,מאחורי הדלת נותנת לי שקית שלמה מלאה בשאריות אוכל.

אך אולגה אינה היחידה שרואה אותי- ילדים מהסביבה מתחילים לבקר אותי במסתור החמניות. הם מורידים לי את השרשרת מן הצוואר, מציקים לי ולי אין את הכוח להלחם בהם. אני שומעת במסתור את האמהות קוראות לילדיהן לארוחת צהריים ואף אחד לא קורא לי , רק אנשים טובים שנקרים לעיתים רחוקות בדרכי או חולפים בשביל מעל שדה החמניות ובעקבותיהם מתגלגלת במדרון חבילה עטופה ובתוכה שאריות מזון .

יום אחד האיכר, בעל החלקה מוצא אותי ומצווה עלי לעזוב. אני מבקשת להישאר ואומרת לו כי אין לי לאן ללכת. האיכר חס עלי ומציע לי מקום מסתור ללילה אחד בחצר ביתו בתוך ערמת קש. אני יושבת בתוך ערימת הקש, לא יוצאת שלושה ימים ולילות. האיכר מתחיל לחשוד, הוא מוצא אותי ומתמלא פליאה איך אני מחזיקה מעמד, לוקח אותי לביתו, נותן לי אוכל ומשקה ומשלח אותי. אני שוב משוטטת בדרכים, פוגשת בדרכי יהודים נוספים , משוטטים, מחפשים מסתור או מעט מזון. ילד יהודי מגטו וורשה מספר שהוא דופק על הדלתות ומבקש מזון, מוציא מתחת לחולצתו תפוח אדמה שלם , נותן אותו לי וממשיך בדרכו. אחר כך אני פוגשת בגבר יהודי המשוטט אף הוא באזור , הוא המזהיר אותי מהמתרחש מסביב- הגרמנים מחפשים אחר פעילי המחתרת הפולנית , אומר לי שאני ילדה ולכן אולי אשאר בחיים אבל לו, אין תקווה.

אני ממהרת למצוא מקום מסתור חדש ונבלעת אל תוך שדה חמניות אחר . בלילה מתחיל הגשם לרדת, גופי חשוף לקור ורק השמלה הכחולה הדקה נרטבת ונדבקת אל גופי. אני נסה ומחפשת אחר מסתור מפני הגשם. לבסוף מסתתרת מתחת לרצפת בית בבניה. בבוקר מגיע בעל הבית , בן חמישים לערך, הוא מרשה לי להישאר מתחת לבית ואני שמחה שיש לי קורת גג מעלי בימים הגשומים הקרבים, לעת ערב נשכב בעל הבית על הספה ומבקש שאבוא ואישן לצידו, שאלתי אם הוא נוהג גם לישון עם בתו , שהייתה, כך סיפר – בת גילי , בעל הבית ענה שלא, אך היהודיות הן מפותחות יותר. סירבתי, התקוממתי ובעל הבית התרגז ואמר שלא ייתן לי יותר להיכנס אל ביתו, ברחתי משם אל שדה החמניות, חושבת בלבי מדוע לא ייתן לי מבגדיה של בתו ?

למרות כל אלו לא איבדתי את התקווה. בווארשה יש גם אנשים טובים, כאלה שנחלצו לעזרתי ,כמו אולגה שפגשתי בדרכי והעבירה לי בסתר שאריות של מזון, כמו ברונקה תופרת הגרביים שהשאירה אותי בביתה ימים ארוכים למרות מצבה הכלכלי הקשה. ישבתי בתעלה בשדה כשעבר לצידי אדם גבה קומה לבוש באלגנטיות. הוא התעניין בי וחזר כעבור זמן קצר לקחת אותי. נסענו ביחד באוטובוס והוא שילם עבורי את הכרטיס , השאיר אותי לצד ביתו ועלה לבדוק אם אפשר להעלות אותי לביתו בהיחבא. נצמדתי אל הקיר, כל כולי מפוחדת, לא הרחק מביתו שכן מחנה צבא גרמני. כשניתן האות עליתי אל דירתו - חדר מסודר ומרוהט. פחדתי כי בתוך ארון הבגדים יש עוד ארון ועוד דלת , חשדתי בכל. האיש הציג עצמו כאיש חינוך,חיפש בגדים שיתאימו לי אך הבגדים שמצא היו קטנים ממידתי. הוא התקין עבורי אמבטיה , האכיל אותי , השכיב אותי במיטה לישון, הביט בי בעיניו - עיניים שחורות וגדולות. הוא רצה לחבק אותי,אך אני פחדתי ממנו ולא רציתי שייגע בי , ״אם תיגע בי אצעק״ אמרתי לו. את הלילה עברנו בפחד, למחרת הפקיד בידי פתק עם שמו המופנה אל בית הילדים בססקה קמפה , אמר שעבד שם בעבר,שייתנו לי שם מרק חם הסיע אותי חזרה

למקום בו פגש בי, הרים אותי על הידיים ,נפרד ממני בחיבוק חם וביקש שאנשק אותו על הלחי כי נהג בי כל כך יפה,לאחר מכן הורה לי את הדרך אל בית הילדים .

שיר שכתבתי שנים אחר כך על שדה החמניות בו הסתתרתי:

בכל הסביבה

אני לבד

לא הורים לי

ולא אחים לי

אבל נחמה אחת בליבי

שהחמניות הם החברים שלי

בכל רחוב אני לבד לא חברים לי

אך הפרחים ידידים לי

וחבל שישנם פרחים שהם בני חלוף

כמו היתום שצעד לבד ברחוב

על כן בהמשך לי טוב

שהפרחים ימשיכו אותי לחיות

כשהגעתי למוסד ראיתי סירים גדולים מונחים על הכיריים אך במקום שררה דממה, הילדים יצאו לטיול . בכניסה חקרו אותי שתי נשים ,שאלו שאלות שלא הבנתי את פשרן , מאיזה דור אני? האם קרובי משפחתי התנצרו? לא התקבלתי אל המוסד, לא הבנתי כי עלי לענות תשובות שישייכו אותי לדת הנוצרית, אך קיבלתי קערה ובה מרק דלוח והמשכתי בדרכי .

בססקה קמפה מצאתי אנשים טובים. את חנות המכולת ברחוב ססקה ניהלו שתי נשים ,אחת בהירת שיער והשנייה שחורת שיער- רוביצקה שמן ולהן כלב שמירה גדול ומפחיד למראה. הייתי באה אליהן כדי לבקש מעט מזון והן תמיד היו דואגות לי- מציידות אותי בשאריות .יום אחד קרה לי נס - הנשים העלו אותי אל ביתם , דאגו לי למקלחת, האכילו אותי והשכיבו אותי במיטה במטבח לצד הכלב. עיניים טובות ואנושיות היו לכלב הזה והוא היה לי שומר נאמן. הנשים היו קשורות כנראה אל ארגון מחתרתי ,בביתן התנהלו שיחות מיוחדות, אוקראינים היו פוקדים את ביתן. בדרך זו הן אף הצליחו להדפיס עבורי רשיונות מזויפים ולהעביר אותי אל מקומות מסתור אחרים- לספרייה ולאחר מכן לבית ברחוב בלנקיטנה 62. שם התקבלתי כיתומה פולניה אצל משפחת טומשבסקי, האישה תופרת בגדי בובות והבעל עובד בבית חרושת לבירה .את הלילות אני מבלה מתחת לארובה של הכיריים, שומעת דרך הארובה את יללות הרוח. אני נמצאת ביחסים טובים עם בני הבית ההורים ובנם- זבושק שמו, עוסקת בכל עבודות הבית,מבשלת, מנקה ואף לומדת לתפור ,בכוחות עצמי בהיחבא. בכל פעם שהגרמנים מגיעים לביקורת בסביבה אני מתחבאת עמוק במרתף. לקראת יום ההולדת שלי אני מקבלת מתנה - בובה , אך גם האושר הזה לא אורך זמן רב. מול הבית מוציאים הגרמנים מהמסתור יהודיה עם תינוק על ידיה, הם יורים בה ברחוב. גברת טומשבסקי מתמלאת חרדה ,מחפשת אחר התעודה שאמורה להציל אותי ואותם ושולחת אותי אל המכולת, אומרת לי לא לחזור יותר. שוב אני משוטטת מרובע לרובע , מחפשת אחר מחסה, מגיעה אל ססקה קמפה ומחפשת את המכולת, ושם , הן שוב דואגות לי, מוצאות לי מחסה אצל משפחת גוזינסקי ,המסתירה אותי בביתם. בכל פעם שמגיע ביקור אני נכנסת למרתף , ומדי יום אני דואגת לצרכי הבית, שוטפת את הרצפות, מצחצחת נעליים ,מכינה לאבי המשפחה , שנהג לעשן, הרבה סיגריות . פעם אף ניסיתי לעשן בעצמי, נתמלאתי בתחושת גועל והקאתי ,מיד אחר כך נשבעתי כי לא אעשן עוד לעולם!.

הסכנה שוב מתקרבת והסופר ואשתו מעבירים אותי לרחוב וולסקה שבמרכז ווארשה ,בבית משפחת רכלסקה שם התייחסו אלי ברגישות ובדאגה רבה ואף הביאו רופא שבדק אותי וקבע כי אני תשושה פיזית ונפשית. זכור לי יום אחד בו הגיעו אורחים ואני לא הספקתי להסתתר במרתף, מצאתי מסתור בפינת המטאטא , מכסה את עצמי בעיתונים, בתם של האורחים מסתובבת ברחבי הבית, מגיעה לפינה, קרוב מאוד אלי ולמראה העיניים שלי מבעד לעיתון נבהלה מאוד, וסיפרה להוריה, למזלי , איש לא האמין לה.

גוזינסקי מעביר אותי לורשה, לבית משפחת רכלסקה, השנה היא 1944 ובית רכלסקה נמצא במרכז הקרבות של המרד הפולני , קולות מלחמה מאיימים , הפגז הראשון פוגע בדירת המשפחה וחודר את הקיר. אנו ניצלים בדרך נס, מחפשים מוצא בחוץ - שם משתוללים קרבות. הרחובות מתמלאים בטנקים גרמניים,

חיילים חמושים וקולות נפץ, בקבוקי מולוטוב - נשקם המאולתר של המורדים הפולנים , פצצות תאורה רוסיות מאירות את השמים, בתים רבים בוערים באש והמורדים הפולנים חפרו ברחובות כדי למנוע מעבר של טנקים גרמניים. הרוסים עומדים מנגד מעבר לשפת הנהר מחכים לשעת כושר שעה שברחוב מוטלות גופות מתים, הדרכים רוויות בדם ,אנו יוצאים מהבית, גברת רכלסקה הנמצאת בהריון מתקדם , בעלה ואני, עוזבים את הבית, עוברים ברחובות צמודים אל קירות הבתים כדי שלא להיפגע בחילופי האש, חוצים את הרחובות הבוערים ,לבסוף אנחנו נכנסים אל מקום מקלט, בונקר חפור מתחת לבית ברחוב ז'לזנה ובתוכו נשים הרות וילדים. הגרמנים מגיעים אל הבונקר , מקיפים אותו ,מכוונים את רוביהם ומאיימים לכסות את המקלט בעפר אם לא נצא. אנחנו יוצאים בבהלה החוצה מובלים דרך רחוב בוער באש, יריות ברקע וקולות נגינת פטפונים , הגרמנים צוחקים לנו , מצלמים אותנו ומביאים אותנו אל גן ססקי , הגדול והיפה שבגני ווארשה. בתוך הגן מקיפים אותנו הגרמנים, מכוונים את רוביהם ושואלים איש איש לזהותו, עורכים סלקציה ומפרידים את הגברים הצעירים בהם גם בעלה של רכלסקה שנחשד בהשתייכות למורדים הפולנים ולא ידוע לי מה עלה בגורלו. למזלי גברת רכלסקה לא נבהלה ופרשה עלי את חסותה. הגרמנים מובילים אותנו אל תחנת הרכבת , מחלקים אותנו לשישיות ומחכים לבואה של הרכבת. אנחנו נדחסים אל הרכבת בדוחק רב בעמידה. הנסיעה איטית ,רצופה עצירות מרובות ונמשכת זמן ארוך , לבסוף נעצרה הרכבת בפרושקוב, מחנה שבויים גדול שריצפתו שחורה כזפת , יורדים מהרכבת תחת משמר כבד, הגרמנים סופרים אותנו ספירה קפדנית ,יושבים בשישיות על הרצפה ,כך במשך שלושה ימים תמימים, ניזונים ממה שהספקנו לקחת בחטף מהבית, קמים רק אל השירותים המזהמים בריח חריף את האוויר .

בחלוף שלושה ימים מחלקים לנו הגרמנים קפה שחור ועורכים סלקציה נוספת, מפרידים את הגברים מהנשים, הרחבה הגדולה נמלאת מהומה גדולה ובכי , נשים פולניות מנסות לפתות את החיילים הגרמנים ולבלבל אותם. גברת רכלסקה מנצלת את שעת הכושר, חומקת דרך שער צדדי מושכת אותי יחד איתה . מאחורינו הגרמנים סופרים את העצורים, אנחנו שומעות צעקות בגרמנית, חסר להם מספר, אנו נכנסות במהירות אל מטבח הנמצא לצד מכולת סמוכה , עושות עצמנו כבנות המקום, מקלפות תפוחי אדמה עסוקות במלאכות בישול. חייל גרמני נכנס אל המטבח אוחז בידו רימון יד ושואל "מי ברח?" אנחנו ממשיכות במעשינו כאילו אנו מבנות המקום עד שהם עוזבים .

מתוך המחנה יוצאות מכוניות עמוסות אנשים הנשלחים לעבודה, אל מקום לא ידוע.

הגרמנים לא מצליחים לעלות על עקבותינו ואנחנו בורחות, הולכות ברגל אל לשנה פוטקובה ,נוסעות ברכבת למילנובק, עוצרות לאכול במטבחים אותם פתחו עבור הפליטים מווארשה העולה בלהבות.

גברת רכלסקה מפקידה אותי בביתה של מרתה אורלובסקה במילנובק ,במסווה של פליטה יתומה מהמרד הגדול . אני מאמצת את השם כריסטינה ומקבלת מיטה מאחורי הארון שבמטבח, מתחילה לעבוד כעוזרת בית, עושה כל מאמץ להרוויח במו ידי את האוכל ואת קורת הגג שניתנה לי . עושה כל מה שנדרש ממני, ניקיון, בישול,משתדלת להיות חיובית, לשמוח בקורת הגג שיש לי.

בבית אורלובסקה אני פוגשת את חברי הטובים – בעלי החיים ,בחצר הבית אני מוצאת כלבת הרים בהירת פרווה ,וטרה שמה, אני מביאה לה את סירי המזון דואגת לכל צרכיה, מטפלת בגינה שסביבה ומבקרת אותה מדי יום. בלילה לצד מיטתי משעשעים אותי חברי העכברים היוצאים מחוריהם , ואף אל הקרפיונים שבאמבטיה אני נקשרת ,אלא שכעבור כמה ימים , לקראת חג המולד, עלי להוציא את המים כדי שאפשר יהיה להכין מהם מאכלים לקראת חג המולד. שנים רבות אחר כך סלדתי מדגים.

מרתה אורלובסקה, בעלה ובתה בחצר הבית במילנובק .

מרתה אורלובסקה דואגת לי , היא יודעת שאני יהודיה אך לא מדברת על כך עם איש, רושמת אותי ללימודים בכנסיה . מדי יום ראשון אני הולכת אל הכנסייה משחקת עם חברותי ,בולטת מאוד בשירתי, המורה בבית הספר קורנת באושר בשמעה אותי שרה ומקבלת אותי אל המקהלה. הכומר מונה אותי עם התלמידים המצטיינים ,מקבל אותי בחדרו ומעניק לי ספר ומחרוזת תפילה.כך הופכת הכנסייה אט אט להיות ביתי השני, שם שיחקתי עם בני גילי, שם קיבלו אותי והעריכו את תכונותיי הטובות . לקראת הגיעי לגיל 12 מתחילות ההכנות אל טקס בת המצווה, עלי ללמוד ספר שלם בעל פה כהכנה לווידוי ,ללבוש בגדים חגיגיים. מרתה מכינה ממה שהיה באפשרותה שמלה ונעלי עקב, קושרת סרט לבן לראשי ואני מתרגשת מאוד לקראת האירוע.

הטקס מתחיל בווידוי , אני מספרת לכומר בלחש באוזנו על הפשעים שעשיתי ,הכומר מוחל לי ומגיש לי את לחם הקודש . לאחר מכן אני עומדת יחד עם בני גילי , במעמד הטקס, מוסיקת כנסייה נעימה של צלילי אורגן מהדהדת ברקע , הכומר נושא דרשה ואני מקבלת ,יחד עם חברי תעודה - תמונת מגדלנה הקדושה וכיתוב שמי החדש שהוענק לי "מריה כריסטינה שרפינסקה". לאחר הטקס חלינה, בתה היחידה של מרתה מצלמת אותי בחצרה בית יחד עם וטרה הכלבה ויורק בן דודה, מזכרת מן הטקס שנותרה בידי עד היום.

תמונה משנת 1944 חלינה, סבינה , הכלב וטרה והאחיין יורק

כך חלפו חודשים ארוכים אצל משפחת אורלובסקה, חיים בתוך משפחה שאינה משפחה אמיתית עבורי. מרתה דואגת לי , למזון, לקורת גג, ללבוש ואני אסירת תודה לה, אך היא גם דואגת שלא אהפוך להיות חלק אמיתי מן המשפחה, אסור לי לגעת בספרים, ומרתה כועסת מאוד בכל פעם שאני מתקרבת אל יורק אחיינה,מר אורלובסקי מתמלא בכעס כשאיני מספיקה לעמוד בעבודות הבית, אך זהו כעס מהול ברחמים. אני מבינה כי המלחמה עומדת להסתיים, הגרמנים בורחים טרם הספיקו לכלות זעמם בעיר ולזרוע בה הרס ובעקבותיהם מגיעים הרוסים, הם מתחילים לרדוף אחר המורדים הפולנים שהשתתפו במרד הגדול בוורשה, הם נכנסים אל הבית בלילה מאירים בפנסים ועוצרים את אורלובסקי שהתייצב במקום בתם חלינה אשר היתה פעילה בארמיה קריובה.

עם תום המלחמה , אני מתקבלת לבית הספר ישר לכיתה ג׳ על אף שלא סיימתי כיתה א׳ וב׳ בערבים אני מבלה שעות ארוכות לצד הנר במטבח ,מכינה את השיעורים , משלימה את הפער ובמהרה הופכת להיות תלמידה טובה. הילדים האחרים אוהבים אותי, משחקים איתי אך גם מרחמים עלי , עבורם אני היתומה שאין לה כסף לשלם עבור הארוחות שמקבלים בכיתה. בביתה של מרתה אני לא אוכלת בחדר האוכל ביחד עם כולם, אוכלת מזון בסיסי, הולכת אל הכפר לקנות גרגירי חיטה, טוחנת אותם במטחנת יד ומבשלת אותם לדייסת חיטה מלאה ,לעיתים רחוקות גונבת מעט שומן מן החי. הופכת להיות יותר ויותר עצמאית, תופרת ומתקנת לעצמי את מעט הבגדים ואת נעלי הגברת הגדולות שנעלתי . במרתף הבית מצאתי בקבוקי זכוכית רבים , שטפתי אותם והלכתי עם סלים עמוסים בקבוקים אל העירה גרוז׳סק המרוחקת כדי למכור אותם, בית החרושת לבקבוקים הופגז במלחמה ואני מגלה כי כל בקבוק שווה כסף רב, כמעט 7 זלוטי לבקבוק, את הכסף אני מביאה בשובי למרתה, אסירת תודה על קורת הגג , על המזון שאני מקבלת. השכנים רואים אותי עוסקת בעבודות הבית והגינה, הם אומרים שאני עושה דברים שאינם מתאימים לבני גילי, שילדה שעובדת כך לא תוכל להביא ילדים לעולם, אני שומעת את הדברים ומתעלמת.

תמונה משנות החמישים: ליד השולחן – יורק האחיין , חלינה ומרתה אורלובסקה

אני מתחילה להיות חולה, לימודי בבית הספר נפסקים , חברים מבית הספר מגיעים לבקר, מביאים עמם צעצועים ומתנות , אך אלו לא מנחמים ,אני מרגישה כיצד אני הופכת להיות למעמסה על המשפחה, אבי המשפחה ,אורלובסקה חוזר מבית הסוהר, לאחר חודשים ארוכים של ציפייה והוא חולה ותשוש. מרתה, מכינה לי מזוודה עם בגדים ומזכרות מן הכומר ואני נוסעת עם אדון אורלובסקה לווארשה, שוב, בלי לדעת שאני נפרדת עוברת למקום חדש ומוצאת את עצמי בבית הוועד היהודי סביבי כתובות בשפה אחרת, ארולובסקה נפרד ממני בהתרגשות גדולה. הציעו לו כסף אך הוא סירב לקחת, ״לא עשיתי זאת על מנת לקבל כסף״ אמר, למרות שהיה זקוק לו מאוד .

היציאה מאירופה

אני מועברת לאיזבה פשישצ׳בה – בית מעבר לטיפול בילדים ניצולים שנאספו בפולין, רובם תשושים וחלשים. יש מטפלות ,אחיות ,רופא ומטבח שמבשל מאכלים לשובע, אנחנו זוכים לאוזן קשבת וטיפול מסור , אני אוכלת ארוחות גדולות , לאחר השנים הארוכות של המלחמה מכירה מאכלים שלא פגשתי ,כמויות גדולות של ביצים, אורז וממתקים , משלימה את החסר לגופי.

לאחר חודשים ארוכים בבית המעבר מודיעים לי שהוחלט להעביר אותי למוסד אחר , אני אורזת מזוודה ומחכה שיבואו לקחת אותי, מגיעה אישה ולוקחת אותי אל מקום ריכוז של יהודים רבים, מכנסים אותנו אל תוך בית קולנוע גדול, בו יושבים בעיקר מבוגרים , עד מהרה הסתבר לי כי נחטפתי, ללא ידיעת אחיות בית המעבר ,אשר חיפשו אחרי, אני זוכרת וויכוח בין האחיות ואנשים זרים אשר לקחו את הכסף שמיועד היה לאורלובסקי, בידי הניחו תמונה של רופא שייטפל בי באם אגיע לארץ ישראל. אני נמסרת לידיו של חייל רוסי, יהודי פולני, מטושטשת בכדור הרגעה, החייל מלווה אותי אל תחנת הרכבת, בשעת לילה מאוחרת בין חורבותיה של וורשה הגענו אל התחנה ועלינו על רכבת לילה, החייל מפנה עבורי מקום לשבת והוא נותר לעמוד במסדרון במשך כל הדרך הארוכה והמתמשכת, ואחריה נסיעה ארוכה באוטובוס, עד לבטום בגבול פולין גרמניה, אל קיבוץ "דרור", נערים רבים מרוסיה שחזרו לפולין מרוכזים כאן ואני מבודדת בחדר החולים, חולה ותשושה מאוד, חסרת כוח לעמוד על רגלי , לא מסוגלת לאכול דבר ומקבלת זריקות לחיזוק . מביאים אלי את החייל המלווה ומבקשים שאפרד ממנו אבל לי אין את הכוח להיפרד ממנו .

הילדים בקיבוץ דרור אינם מבינים את שפתי, אתי בחדר נמצאים 5 ילדים נוספים שנאספו בפולין, מצבם קשה מאוד, הילדים השבים מרוסיה אינם מבינים אותי, קורעים את תמונת מגדלנה הקדושה ואת מחרוזת התפילה שקיבלתי מהכומר ,הם אינם מבינים שזאת מזכרת יקרה לי ולי אין בפני מי להתלונן. כעבור זמן ארוך בחדר החולים כוחותיי שבים אלי ואני מצליחה לצאת מבית החולים. מובילים אותי הישר אל העיר לודז׳, לבית ברחוב נרוטוביצה 18 בו מתרכזים ילדים רבים נוספים, כל ילד נושא את עברו , את הבעיות הקשות המטרידות אותו, הבית מנוהל ביד רמה על ידי חסיה ביליצקה . אני עדיין תשושה , שוכבת לצד החלון, סופגת אוויר ואור שמש, שקועה במחשבות על משפחתי ועל גורלה. באחד מאותם הימים התייצב לעד מיטתי שליח מארץ ישראל לייבל גולדברג (שריד) ושאל מה אני מבקשת? עניתי לו כי אני צריכה לחזור אל היערות שליד לוכוב כדי לקבור את משפחתי, את אמי ואחי שנמסרו בידי גרונסקי הזקן (שומר היער) ובנו לגסטאפו, את אחי זלמן שהתנגד ועונה למוות, את אבי שנרצח במחנה הכפייה לא רחוק מלוכוב . לייבל היה אחוז מבוכה, לא ידע מה אפשר לענות לילדה שזהו רצונה, שנושאת את הסבל הזה.

בקושי רב לאחר ימים ארוכים אני יוצאת אל הגינה ,לנשום אוויר, לבלות בטבע , אבל איני יכולה לשחק עם הילדים האחרים, איני יכולה עוד לחזור ולהיות ילדה לאחר כל הסבל שראיתי, לאחר שנים ארוכות בהם

הייתי מבוגרת . שליחים נוספים מגיעים לבקר, ביניהם זכור לי במיוחד יולק ברזילי, איש גבה קומה ,עיניו חמות וכולו מקרין חום, המפגש עם הילדים היתומים נוגע לליבו והוא מחבק אותי חיבוק חם ואוהב, נדמה לי כי זה החיבוק הראשון שקיבלתי בחיי, יולק מבטיח לעקוב אחרינו עד הגיענו לישראל ועומד בדיבורו.

ישראל ברזילי וקבוצת הילדים בעת הביקור בבית הילדים

חסיה בילצקי והקבוצה בבית הילדים בלודז'

השליחים מארץ ישראל ממשיכים לשמור אתי על קשר, שנים אחר כך אנחנו אוגרים כוחות ומתחילים במסע אל עבר ארץ ישראל, מסודרים כילדים מאומצים בקרב משפחות ונכנסים ברכבת לגרמניה , הגרמנים מחטאים אותנו בכניסה במעבר הגבול לבל נכניס חיידקים לארצם, אנחנו צועדים בשורות בעקבות המדריכים והמטפלים, סומכים עליהם נותנים בהם את אמוננו , ושוב ממתינים ואוגרים כוח, אני מתגעגעת לפולין, לא שוכחת את כוונתי לחזור ולקבור את משפחתי אלא שאין לי את הכוחות לכך, בדרכנו, לא הרחק מזלצהיים אנחנו פוגשים גרמנים בשדה, אני ניגשת אליהם ואומרת להם שהם אמנם רצו להרוג אותי אבל

הנה אני בחיים . כוחות סעד של האונר"א מגיעים למקום מכבדים אותנו בשוקולד, לוקחים אותנו לטיולים ולמשחקים . בתוך הקבוצה אנחנו עוזרים האחד לשני כל ילד מטפל בילד צעיר ממנו , אני מטפלת בילדה קטנה שמה זושקה נבידומסקה (פירוש שמה – שם משפחה לא ידוע) אני רוחצת אותה, מטפלת בה תינוקת שגדלה במשך כל המלחמה מחסדי זרים. זושקה נשארת בבית החולים ואנו מתחמקים בסתר מפני מפקד המחנה האנגלי מוסווים במכוניות חולפים על פני מחנות ריכוז עד לגבול צרפת ממתינים עוד זמן בקרבת נמל מרסיי מתכוננים לעליה, עד שניתן האות ואנו עולים אל אוניית המעפילים הבלתי ליגאלית "תיאודור הרצל", מבלים ימים ארוכים בים, באונית סחורות , התנודות הרבות גורמות לי למחלת ים , ימים ארוכים ובסוף האנגלים מגלים את האוניה זורקים פצצות גז מדמיע לעבר האוניה וכולנו יוצאים החוצה , אוניה אנגלית מלווה אותנו אל נמל חיפה שם בודקים את חפצינו ומגרשים אותנו חזרה לקפריסין.

דבר הפועלת

הסתדרות העובדים העברים הכללית
בארץ־ישראל
מועצת הפועלות

שנה י״ג (ז) מספר 4 | ט' אייר תש"ז, 29.4.47

מעפילי "תיאודור הרצל" שגורשו לקפריסין
צלום: י. פין

ידיעה בעיתון על גירוש האוניה "תיאודור הרצל"

מחנה המעבר בקפריסין

הגענו אל מחנה המעצר הממוקם לחוף הים. מחנה אוהלים, צריפים ופחונים המגודר סביב בגדרות תיל ומגדלי שמירה מאוישים יום ולילה בחיילים אנגליים. איננו יודעים כמה זמן נצטרך להיות במחנה. השמועות מדברות על תקופה של כשנה וחצי ואולי יקצרו לנו את השהות מכיוון שאנחנו ילדים. בחוץ חום כבד והמים מוקצבים לנו במשורה . אנחנו מרוכזים יחד. כל קבוצתה של חסיה בכמה פחונים סמוכים, חסיה דואגת לכל ומפעילה אותנו, הקימה מועדון למופת בו היתה מקריאה לנו סיפורים ומקשיבה לקורות החיים שלנו, יחד הוצאנו עלון זכרונות עם סיפורי חיינו ולמדנו מלאכת תפירה וריקמה, אמנות שימושית , כיצד ליצור מן המעט שיש לנו. אל המחנה הגיעו שליחים מן הארץ , שושנה דמארי ומשה ווילנסקי מופיעים בפנינו בשירה ונגינה ומשמחים את ליבנו . במחנה מריבות רבות בין המפלגות השונות, הפעילים רבים על מספר האנשים שהם מצליחים לגייס, העימותים מגיעים לא פעם גם לאלימות ומכות , אנחנו לא נוטלים בהם חלק ונצמדים אל חסיה , היא משמשת לנו לדוגמא ולמופת ,דואגת לנו וזוכה לאמוננו, אליה אנו פונים בכל שאלה שמציקה לנו.

במחנה המעצר אני מוצאת לי תחביבים רבים, מוצאת נחמה באבנים ובחלוקים היפים חורטת בהם ויוצרת עמם פסלים וצורות לרוב, תופרת ולומדת מלאכות רבות מחסיה ומתחילה לכתוב יומן מזיכרונותיי בפולנית.

תמונה ממוזיאון ההעפלה בעתלית

החום שוב מכה בי, אני ממשיכה להיות חלשה ותשושה, מאושפזת שוב בבית החולים הצבאי בניקוסיה, הממוקם על שפת הים,מחוץ למחנה , גלים מגיעים ממש עד פתח בית החולים. אלא שכאן הרופאים והאחיות האנגליים לא מגלים רגישות מיוחדת ומורים על שבוע שלם ללא אוכל כתרופה למחלתי .

בשובי למחנה אני מקבלת ידיעה שהגיעה עבורי חבילה , אני רצה בהתרגשות לעבר המקום בו מחלקים את החבילות, סקרנית לדעת מי שלח לי את החבילה ?הרי אין לי קרובי משפחה , אני רצה בהתרגשות נופלת ומועדת בדרכי על האבנים, נפצעת ברגלי ולבסוף מקבלת חבילה הנושאת את שמי מאת יולק ברזילי שהמשיך לעקוב אחרינו, ובתוך החבילה חפיסות שוקולד מצוירות ומברשת שיניים וסבונים , אני מחליטה לחרוט באבנים ציורים חדשים להביאם מתנה ליולק ברזילי.

לקפריסין מגיעים פליטים יהודים חדשים, המקום צר , אנחנו עוברים לאוהלים ליד הגדר ומתבשרים כי הבריטים מקצרים לנו את השהות , אנו מקבלים פקודות מה אפשר לקחת ומה לא . דברי דפוס ודברים כתובים אסור להעביר ואני נאלצת להיפרד מהיומן אותו כתבתי , הדפים מתפזרים ברוח על יד הגדר מתחת למגדל השמירה .

היום הנכסף מגיע ואנחנו עולים על אניה ומגיעים לנמל חיפה ומשם אל מחנה עתלית למעבר ולמיון , השומרים האנגלים והליגיונרים על הגדרות שואלים אותנו למה באנו? למה אנחנו סובלים ולא נוסעים לאמריקה? אני נזכרת בתפילתה של אמי בזמן ההפגזות בראשית המלחמה ממלמלת "שמע ישראל" , ומרגישה שאולי כאן בישראל מישהו ישמע , קשה לי להסביר להם שהגיע הזמן להפסיק להיות פליט, להגיע לארץ משלנו..

בגן שמואל

בכניסה לארץ שוקלים אותנו ,אני שוקלת 34 ק"ג בלבד ואוכלת הכל רק כדי להתחזק, אפילו זיתים שטעמם זר ומר לי. אנחנו נפרדים מחסיה ועוברים לקיבוץ גן שמואל ,הפרידה מחסיה קשה לי עד מאוד, אני עולה יחד עם כולם אל האוטובוס . שם חיכה לנו המדריך החדש , בנימין (בניו) גרינבוים. בגן שמואל הכל נראה לי חדש וזר, משכנים אותנו בבית אריזה שבפרדס , צריף גדול מחולק במחצלות, שתי יחידות דיור ,אחת לבנים ואחת לבנות, ישנים על מיטות מתקפלות מוקפים בפרדסים ותפוזים לרוב מהם אהבתי מאוד לאכול. שמחנו על האוויר הצח,על המזון שקיבלנו וסדר היום הקבוע . המחנך בניו גרינבוים לוקח אותי למרפאה לבדיקות דואג לכל אחד באופן אישי ושואל שאלות על הבית, מתעניין בשמי המקורי ואני עונה שהשם שהעניקו לי הורי הוא סימה אבל אני מפחדת לחזור לשמי המקורי ממנו נפרדתי בנסיבות קשות כל כך , אני כריסטינה, מריה אנה וסבינה , חלוקה בין שמות וגורלות שלכל שם הסיפור שלו ומחליטה לדבוק בשמי האחרון – סבינה על שם אותה ילדה שנתנה לי את הלחם בתמורה לתמונת מריה הקדושה ברחובות וורשה .

אנחנו מחליפים את שם הקבוצה הישן מפולין - "גאולים" לשם חדש קבוצת "יסעור" ומסתגלים לסדר יום חדש. קמים מוקדם בבוקר, בחוץ מחכה לנו הטרקטור ואנו יוצאים לעבודה בשדה חוזרים לקראת הצהריים ,מתרחצים מהר ורצים לכיתה כדי ללמוד.

העבודות בקיבוץ היו שונות ומגוונות, זכור לי כי פעם שובצתי לעבודה בסניטרום , חשבתי שמיועדת לי עבודה במרפאה , חיפשתי בגדים שיתאימו לכך, והתייצבתי במרפאה, שם מיהרו לומר לי כי נפלה בידי טעות , העבודה בסניטרום פירושה... ניקיון יסודי של המקלחות והשירותים, אני עוברת בתאים כל בוקר

עם המברשות והדלי תלוי על הכתף כך עד שעבר תורי, עבדנו גם, לא מעט בשדה, זכור לי היטב יום אחד בו נותרנו לבדנו בשדה, האחראי הלך, יום העבודה הסתיים והיינו צריכים לחזור ולהביא את הסוסה והעגלה, התנדבתי, ללא כל ניסיון, אינני יודעת אך העזתי ומהיכן היתה בי את התושייה להוביל את הסוסה הפראית הביתה, לחצות את הכביש ולהיכנס חזרה אל המשק, העזתי ופתרתי את הבעיה, בבעיות רבות כאלו ובמכשולים חדשים נוספים נתקלנו במהלך עבודתנו בקיבוץ . בשובנו מימי העבודה הקשים אני עייפה מעומס העבודה , מתקשה להתרכז בלימודים ולא מגלה בהם ענין רב . המחנכים מלמדים אותנו פילוסופיה והיסטוריה יהודית אבל אני מתקשה לסלוח לאלוהים על היעדר הרחמים שלו בזמן המלחמה ומתקשה לנסות וללמוד את החומר העיוני.

קבוצת "יסעור", המחנך בנו גרינבוים והמטפלת טובה טננבוים, לאחר חמישה חודשים בארץ 1947

מזג האוויר חורפי לא מפריע לי, שנים ארוכות אחרי בואי ארצה נשארתי גם בחורף בבגדי הקיץ . מלחמת העצמאות עומדת בפתח וקולות המלחמה נשמעים ברקע, אנחנו מצטרפים אל השמירות , אל חפירת השוחות ,שמחים בכל מה שאנחנו מקבלים מהקיבוץ ומאושרים כשאנו עוברים לבתים קטנים יותר, ארבע חברות בכל חדר וארגז תפוזים המשמש כארון בגדים.

לא הרחק מאיתנו נמצא ביתו של המלחין דניאל פקטורי בו מתארגנת מקהלה , וממנו עולים צלילי חליל ואורגן, אני נמשכת אחר המוסיקה ומצטרפת אל מקהלת הקיבוץ , דניאל מלמד אותנו להאזין למוזיקה קלאסית. בשעות אחר הצהרים אני מוצאת גם זמן לעסוק בספורט, אני מרגישה שכוחותיי שבים אלי , קופצת לגובה ומשתתפת בקבוצת הכדורסל, למרות זאת בקיבוץ ממשיכים ודואגים לי ,שאוכל עוד, אני נראית רזה מדי, לא ביד המקרה משובצת לעבודה בבית התינוקות ומקבלת את כל הדייסות שהתינוקות לא גמרו ובחדר האוכל תמיד נמצא מי שידאג לי למנה נוספת שאשמין, שאוסיף עוד כוח.

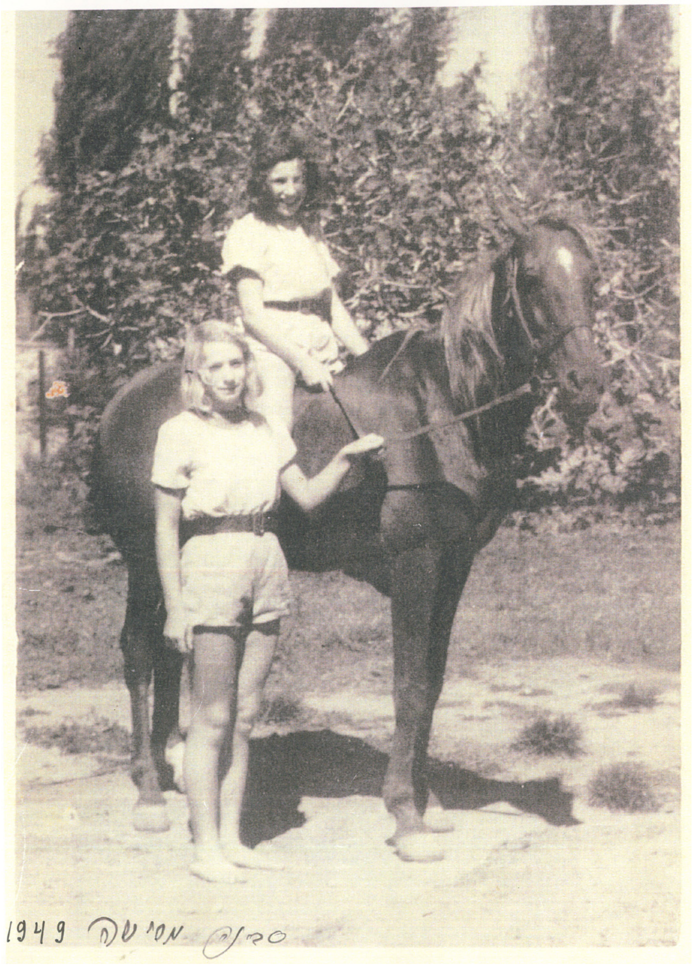

1949 בקיבוץ גן שמואל

בקיבוץ תחילים להכיר את הארץ , יוצאים לטיולים באזורים רחוקים, מכירים את השבילים והגבעות, שרים שירי מולדת עם תרמיל על הגב למרות שהרגליים מענות אותי בכאבים . ישנים בשקי שינה במצפה רמון ,חוצים את נופי הנגב המרשימים ,לאורך כל הדרך שומעם סיפורי אימה על הפדאיונים האורבים בדרך, לבסוף מגיעים גם עד לאילת ,ומבלים בשפת הים הבודדה. הנסיעות והמסעות ארוכים ולעיתים קשים ואני דווקא מכל התחביבים, נמשכת אחר האמנות, שמועה מגיעה אל אוזני, לקיבוץ הגיעה מורה בשם ברכה דצקר והיא מלמדת את ילדי הקיבוץ עבודת יד ,במשיכתי לאומנות אני מתגברת על הביישנות, פורצת את חומות הבושה ומחליטה לעשות מעשה, לאחר שעות העבודה אני נכנסת דרך החלון אל המחסן בו אני עובדת, מכינה בעוד מועד את כל מה שמוטל עלי ובשעת השיעור אני הולכת אל המוסד, אל כיתות הלימוד של ילדי הקיבוץ כדי לראות מה מלמדת ברכה דצקר, היא מקבלת אותי בסבר פנים יפות, נותנת לי נחושת וכלים מלמדת אותי כיצד לחרוט תמונה, ברכה מעודדת אותי להמשיך, שמחה בהצלחותיי. ביום העבודה המחסן, אני שומעת מאחורי הקיר את המטפלות מדברות על כך, ההתנהגות הזאת של העולה החדשה אינה מוצאת חן בעיניהם, אני נפגעת מאוד ,הדמעות זולגות מעיני ומחליטה כי יותר לא אחזור אל השיעורים ואל ברכה דצקר, בניו המחנך דואג לי, מתערב למעני ומשתדל שאחזור .

לא וויתרתי על האומנות המשכתי ויזמתי שיעורים עם יוחנן סימון ,האומן של הקיבוץ, שזיהה בי כישרון לאומנות פלסטית ומטיל עלי לבצע את התפאורה להצגת הסיום, אני ניגשת אל המשימה בשמחה , מצטרפת אל החזרות ומכינה תפאורה לשלוש מערכות, תופרת שקים שמשמשים משטח לציור וצביעה, בונה נוף מלאכותי של עצים וגבעות , צובעת ,גוזרת , תופרת . בערב ההצגה , הבמאי מתפלא , כשאני נכנסת אל חדר האוכל, הקיבוץ לוחץ את ידיי . האומנות משכה אותי ואני חיפשתי אחר מקומות ללמוד בהם עוד, עוזרת לחבר קיבוץ המבצע וויטראז׳ים , לומדת ממנו את המלאכה, אני רוצה ללמוד עוד, שואפת להשתלב ולעסוק באומנות באופן מקצועי , ללמוד בסמינר, אבל אסיפת הקיבוץ דוחה את ההצעה שאצא ללמוד , חוששים כי לא אחזור אל הקיבוץ, מבקשים שקודם אתיישב ואקים משפחה .

החיים בקיבוץ לא קלים , העבודה מתחילה לפעמים בארבע בבוקר, בהכנת אוכל לנשים המיניקות, לשומרי הלילה, מגשים מסודרים לילדים , שטיפת כלים , הפנים מתמלאות בפצעי בגרות מן השומנים והאדים ואני שוב יוצאת אל השדה לאוויר הפתוח , שק כבד מונח על מותני מתכופפת ואוספת תפוחי אדמה , מוסיפה עוד ועוד משקל , אני חוזרת הביתה והראש כואב , לא מסוגלת לקום וללכת ללמוד, לבסוף חליתי וכפי שהיה נהוג בקיבוץ, באותם הימים, ימי המחלה באו במקום השבתות , קמתי מהמחלה ונאלצתי לעבוד כמה שבועות רצופים.

ובכל זאת בקיבוץ התחזקתי הפכתי לעובדת חרוצה עם כתפיים רחבות, התחלתי לפרוח, נולדתי מחדש.

בשנת 49 מגיעה לגן שמואל ילדה בת 9 שרידה אחרונה למשפחתה חברתי בתיה הדוברת פולנית שולחת את הילדה אלי כדי שאתן לה ספר, הילדה עצובה ומספרת שהגיעה לבדה ע״י שליחים שהמשיכו לחפש אחרי ניצולים בפולין והיא אומרת שלכולם יש הורים ולה אין אף אחד אני אומרת לה שגם לי אין הורים ובקיבוץ יש יתומים רבים שהגיעו לאחר השואה , למחרת היא מבקשת שנהיה שתינו אחיות כי לשתינו אין אף אחד אמרתי לה שכמה שאוכל אשתדל להיות לה לאחות, אני מחפשת לה משפחה מאמצת בקיבוץ. חיה קלמר ושולם הוכשטיין מבוני הקיבוץ . לוקחים אותה ומטפלים בה. באותה דרך גם אני מוצאת את ביתם של חיה ושולם כבית חם ופתוח גם בשבילי.

בקיבוץ מצאתי חברות חדשות , אנשים קרובים. קבוצת נוער חדשה מגיעה מפולין ואני רוכשת ביניהן חברות, דורית מפולין ופנינה מארגנטינה , אנחנו מתעמלות ביחד, צוחקות ובוכות יחד, עוזרות זו לזו ומתחלקות בכל , אין בינינו סודות, ואנו מרגישות כמו אחיות .תאונה מחרידה מעיבה על חיי הקבוצה, במשאית שיצאה בדרכה לקיבוץ מצאו חברים מן הקבוצה את מותם והכאב על מותם ממשיך ללוות אותי. אך אנו נאבקים להמשיך בחיים , נערכים לגיוס לצבא, ועם תחילת השירות כל החברה עוברת לקיבוץ נגבה הנתון שוב ושוב להתקפות הפדאיונים. אני עובדת בכל הנדרש, בשדה , עם ילדי הקיבוץ ואף מצטרפת לשמירות

תמונה מהשירות הצבאי בקיבוץ נגבה

בתום התקופה אנו חוזרים לקיבוץ שם אני מתקבלת כחברת קיבוץ, על אף הקשיים אני מלאה בהערכה לקיבוץ ,לערכיו ולמפעל החיים שבלעדיו היה קשה מאוד להתמודד עם התנאים שהיו קיימים בארץ. הקיבוץ היה עבורי עוגן איתן ומשענת יציבה להתמך בה להתאושש ולקום לתחייה אט אט. שנים אחר כך יצאתי מן הקיבוץ והקמתי משפחה ברמת גן, בניתי בית וגידלתי שני ילדים בריאים בהם אני גאה מאוד.

חזרה לפולין

הפרידה מן הקיבוץ קשה לי וזכרונות העבר ממשיכים להעסיק אותי. בשנת 1996 כשאני כבר אם לשני בנים ,הגיעה לידי אשה העוסקת בעבודת מחקר על ילדי הקואורדינציה ובמהלכו מצאה מסמך ובו תמונה שלי ושמי המלא המעידה על כך שנפטרתי בבית החולים שנר בבטום, על המסמך חתומה שרה נשמית שהיתה מופתעת מאוד לראותי ולשמוע ממני שוב המפגש עם התמונה ואירוע המפגש עורר בי מחשבות רבות על התקופה הרחוקה בה הייתי תלויה בין חיים ומוות, ועל כוחות החיים שהביאו אותי לביתי, למשפחתי, לאומנות וליצירה.

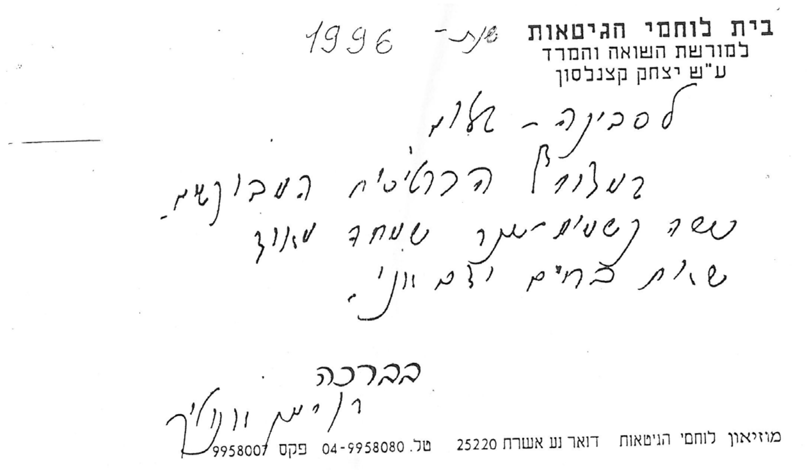

בית לוחמי הגיטאות
למורשת השואה והמרד
ע"ש יצחק קצנלסון

1996

לסבינה - שלום

בברכה

מוזיאון לוחמי הגיטאות דואר נע אשרת 25220 טל. 04-9958080 פקס 9958007

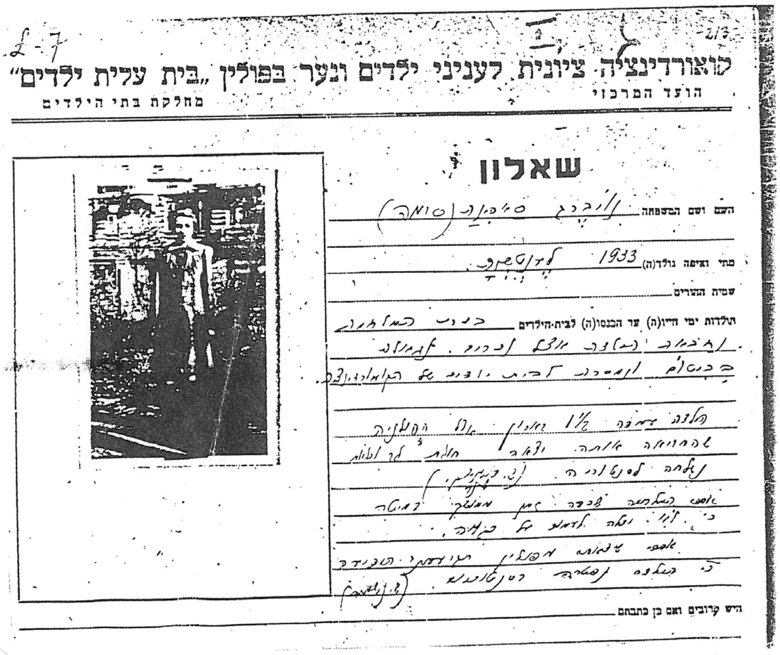

קואורדינציה ציונית לעניני ילדים ונער בפולין „בית עלית ילדים“
הועד המרכזי
מחלקת בתי הילדים

שאלון

השם ושם המשפחה

מתי ואיפה נולד(ה) 1933

שמות ההורים

תולדות ימי חייו(ה) עד הכנסו(ה) לבית-הילדים

היש קרובים ואם כן כתובתם

התעודה מארכיון בית לוחמי הגטאות המעידה על פטירתי

לאחר שחודש הקשר הדיפלומטי עם פולין החלטתי לחפש אחר חלינה בתה של מרתה אורלובסקה שהייתה היחידה שידעתי את כתובתה המדויקת ושיערתי כי על פי הגיל עודנה בין החיים . בסיוע השגרירות הפולנית איתרתי אותה בכתובתה החדשה, בהתערבותי העניק מוסד יד ושם את אות חסידת אומות העולם .היתה זו דרכי הצנועה והמוגבלת להודות לכל אותם אנשים יקרים בהם פגשתי בדרכים מסוכנות והגישו לי מעזרתם חרף הסכנה הטמונה בכך. לצערי לא זכרתי את שמם של כל אותם אנשים טובי לב ואת כתובתם לא מצאתי, אך ברור וידוע לי כי לכל אחד מהם מגיע אות הוקרה וכל אחד מהם הוא בבחינת חסיד אומות העולם.

נסעתי לפולין לפגוש ולחפש אחרי הדמויות והזיכרונות שהיה עוד ביכולתי לפגוש, פגשתי את חלינה גרצינסקה בתה של מרתה אורלובסקה וקרוב משפחתה וויצ'ך בוצ'ינסקי וגרז'ינה אשתו אשר קיבלו אותי

בלבביות בביתם, יחד עלינו אל קברם של מרתה אורלובסקה ובעלה . חלינה ובנה היו רגישים מאוד כלפי במהלך ביקורי ליוו אותי ועזרו לי ליצור קשר עם נכדיה של סבתא קרולובה, שכני מן הימים שלפני המלחמה והם באים לבקר בביתה של חלינה. יחד נסענו אל קברה הרענן של רניה מליסקה חברתי לספסל הלימודים שהמשיכה להתעניין בגורלי גם שנים ארוכות לאחר תום המלחמה ,שמרה אתי על קשר והיתה נקודת הקשר הראשונה שלי עם פולין ומחוזות ילדותי. לצערי רניה נפטרה ימים ספורים לפני הגיעי לפולין ולא זכיתי לפגוש בה.

משמאלי ברונק קרול ואשתו, ולצידם יז'י וילצקי שהוביל אותי במחוזות שהיו מחוזות ילדותי.

אני חוזרת אל העיירה לנצ'נו ומגלה במשרד הפנים עדויות ומסמכים המעידים על בית סבי וסבתי , המקום בו נולדו הורי, המקום בו חיה משפחתי המורחבת והמלאה, סבי יוסף ואחיו ברוך. אני מאתרת את בית המשפחה ברחוב רינק 3 ומוצאת בית מיותם מכל זכר ממשפחתי.

אנו ממשיכים במסע אל שבילי ילדותי האבודה, אל פריחת עצי הפרי ואל המקומות בהם שיחקתי עם חברתי רניה, אל הבית שבו גרו זו לצד זו ביחסי שכנות נעימים משפחות נייברג וקרול , בשובי אני מגלה כי מן הבית נשארו רק מדרגות הכניסה ועץ הלילך שנותר איתן ויציב ממש כפי שעזבנו אותו. באותה החצר נבנה בית חדש בו התארחתי אצל משפחת קרול , זכרונות מן העבר עלו בשיחה אחי הבכור שכני מן העבר סיפרו לי איך אחי זלמן היה מגיע בלילות ומבקש מים ואוכל. ברונק קרול חזר לזכרונות הטרגדיה של משפחתי, מתאר

תמונות מן העבר ושמח לראות אותי בחיים. נסעתי יחד עם יז״י וליצקי לריכוז היהודים ודווקא שם, הבית בו חיינו בצפיפות רבה עדיין עומד מיותם , אנחנו עוברים יערות ומצבת זיכרון בודדה לזכר יהודי סדובנה, דרך בית הספר בו סיימתי את כיתה א׳, בו התחבאתי עם אחי ואמי בפחד ובתנאים נוראיים, בית הספר בו פגשתי בפעם האחרונה את אמי ואחי. עוברים דרך ביתה של רופאה אשר טיפלה בתושבי האזור ובילדותי ביקרתי אצלה, מלווי מספרים כי נרצחה בשל יהדותה. החזרה ליער קשה לי מאוד, אני שומעת את קוקית היער משמיעה את קולה כאילו כדי לקבל את בואי, אני שומעת נביחות כלבים ובפתח הבית של גרונסקי המלשין עומד אדם ופניו מוכרות לי, אני עומדת קפואה , אוספת מעט אדמה מאדמת המקום בו הוצאה להורג משפחתי מזכרת מן המקום הנורא הזה.

באין מצבה או מקום קבורה, הנצחתי את שמותיהם של בני משפחתי על לוח זיכרון בהיכל השמות ביד ושם וצירפתי דף עדות.

שמות אמי, אבי, אחי ובני משפחתי מונצחים בהיכל השמות ביד ושם

בחוברת זו ניסיתי לשמר ולהנציח כמה, מחוויות ילדותי ומעולמם של הורי ומשפחתי בפולין שאבד בשואה, מזיכרונותיי בזמן השואה ומן הימים שאחרי השואה , ימים שעל אף הקושי היו בהם גם צמיחה ויצירה, הקמת בית ומשפחה בריאה .

כיום איני עוד השרידה האחרונה לבית משפחת נייברג אלא אם וסבתא למשפחה מלאה ובה ילדים ונכדים אוהבים, אהובים ,יוצרים , בהם אני גאה ומאושרת הממשיכים את דרך החיים .

אני מודה לכל האנשים אותם פגשתי בדרכי שסיכנו את נפשם ואת נפש קרוביהם כדי לנהוג כבני אנוש. לא את שמותיהם של כולם אני יודעת ולא את כל הכתובות אני זוכרת אך חיי ניצלו ויכלו להמשיך להתקיים ולהתמלא בזכותם ואני תמיד זוכרת.

אני מודה להורי שהעבירו לי את התכונות והיכולות להמשיך בחיים ולהתגבר על הקשיים הרבים .